

VÝZNAMNÍ SLOVENSKÍ PRÁVNICI

Jozef Vozár

AUGUSTÍN RÁTH

Prvý slovenský rektor Univerzity Komenského

VEDA

Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied
Bratislava 2018

KAPITOLA IV

AUGUSTÍN RÁTH – PŘEDSEDA UČENEJ SPOLOČNOSTI ŠAFÁRIKOVEJ

1. Založenie Učenej spoločnosti Šafárikovej

Iniciatíva na založenie bratislavskej učenej spoločnosti vyšla z Akademického senátu Univerzity Komenského. Na aprílovom zasadnutí senátu v roku 1925 navrhol profesor dejín českej a slovenskej literatúry Albert Pražák³⁶⁴, aby sa uvažovalo o zriadení vedeckej spoločnosti. Na základe podnetu profesorského zboru právnickej fakulty vyslali profesorské zbory po dvoch kandidátoch do prípravnej komisie. Prvé obrysy stanov budúcej spoločnosti navrhol v marci 1926 profesorský zbor filozofickej fakulty. Na porade komisie dňa 5. mája 1926 schválili podrobný elaborát, ktorý bol vďaka profesorom A. Pražákovi a R. Hornovi sformulovaný do stanov, ktoré potom schválili profesorské zbory. Akademický senát Univerzity Komenského zobral na svojej schôdzi dňa 23. júna 1926 stanovy na vedomie a dňa 29. novembra 1926 boli schválené výnosom ministerstva vnútra č. 77/673.³⁶⁵

Stanovy Učenej spoločnosti Šafárikovej (ďalej len USŠ) v Bratislave neskôr uverejnili v časopise vydávanom touto spoločnosťou – *Bratislava*.³⁶⁶ Hlavný účel tejto spoločnosti bol sústavný vedecký výskum Slovenska a Podkarpatskej Rusi a celej republiky Československej a Slovanstva všeobecne. Z činnosti USŠ nebol vylúčený žiadny odbor

³⁶⁴ Albert Pražák (* 11. júna 1880, Chroustovice – † 19. septembra 1956, Praha) – český literárny historik, pedagóg, univerzitný profesor a politik. V rokoch 1928 – 1929 pôsobil ako rektor Univerzity Komenského v Bratislave. In CSÁDER, V. *Rektori Univerzity Komenského 1919 – 2009*. Bratislava : Univerzita Komenského 2009, s. 43 – 45.

³⁶⁵ SOMMER, O. Řeč jeho magnificence univ. profesora Dra Otakara Sommra, rektora University Komenského, již zahájeno první slavnostní sedění Učené společnosti Šafaříkovy v Bratislavě dne 6. prosince 1926. In *Bratislava*, 1927, č. 1, s. 1.

³⁶⁶ Stanovy Učené společnosti Šafaříkovy v Bratislavě. In *Bratislava*, 1927, č. 3 – 4, s. 575 – 580.

(článok VI). Členstvo v USŠ bolo otvorené každému, pričom ho rozdelili do dvoch kategórií:

1. riadne,
2. dopisujúce.

Prvými riadnymi členmi USŠ boli všetci profesori a docenti Univerzity Komenského v čase jej ustanovenia, ktorí sa prihlásili za členov a prejavili písomný súhlas s jej programom. Počet riadnych členov nebol obmedzený a mohli to byť aj zahraniční vedci.³⁶⁷ Ďalší riadni členovia mohli byť volení, v každej triede zvlášť po návrhu dvoch doterajších riadnych členov z rovnakého alebo príbuzného vedeckého odboru, väčšinou hlasov prítomných riadnych členov.

Prvých dopisujúcich členov si zvolila každá trieda USŠ na návrh ich dvoch členov väčšinou hlasov všetkých prítomných. Spoločnosť sa delila na dve triedy:

1. duchovnovednú, v ktorej boli zahrnuté odbory právnych a štátnych vied, ako aj odbory traktované na filozofickej fakulte;
2. prírodovednú, s vedami lekárskymi, eventuálne prírodnými a technickými.

Všetci členovia USŠ mali nielen práva, ale aj povinnosti. Podľa § 12 stanov USŠ boli všetci členovia zaviazaní spolupracovať so spoločnosťou. Ich povinnosťou bolo aspoň raz do roka vypracovať referát alebo uskutočniť prednášku. Na čele bol predseda USŠ a predsedovia oboch tried boli zároveň aj podpredsedami spoločnosti.

2. Prvé slávnostné zasadnutie Učenej spoločnosti Šafárikovej

Prvé slávnostné zasadnutie USŠ sa uskutočnilo 6. decembra 1926 a o tejto udalosti informovala i denná tlač.³⁶⁸ Úvodné slovo mal rektor univerzity O. Sommer, ktorý zdôraznil, že túto organizáciu chcú dať do služieb Slovenska: *„Nejen tak, že by nám slovenský lid a slovenská půda měli býti předmětem badání, nýbrž i aktivně tím, že bychom vědecky interesované absolventy naší university, kteří se nyní budou rok co rok rozcházeti*

³⁶⁷ V roku 1935 za riadnych členov prijali piatich zahraničných profesorov a člena anglického parlamentu Hugha Daltona. In Slavnostní výroční valné shromáždění USŠ za rok 1935. In *Bratislava*, 1936, č. 3, s. 296.

³⁶⁸ Prvé slávnostné zasadanie Učenej spoločnosti Šafárikovej v Bratislave. In *Slovenský národ*, 8. decembra 1926, s. 3.

*k práci po městech slovenských, udržovali v živém kontaktu s námi.*³⁶⁹ Názov Učená spoločnosť Šafárikova vznikol na základe jednomyseľného rozhodnutia všetkých osôb, ktoré pripravovali založenie tejto spoločnosti. Na slávnostnom zasadnutí vystúpil s prejavom aj minister školstva a národnej osvety M. Hodža, ktorý vo svojom obsiahlom, takmer 7-stranovom prejave, okrem iného, povedal: „*Dávajúc svojej spoločnosti jedno z najskvelejších slovenských mien, beriete na seba ťažké bremeno, lebo svojim dielom budete musieť dokázať, že meno Pavla Jozefa Šafárika je Vaším programom, že dôstojne chcete pracovať za to, za čo tak slávne pracoval on. Vítam ustanovenie tejto spoločnosti zo srdca, lebo chce prispieť k ideovým osnovám nášho národa a našej práce kultúrnej, to značí: budovať ideové základy našej budúcnosti.*“³⁷⁰ V rámci slávnostného otvorenia zaznela aj prednáška Josefa Hanuša, profesora Univerzity Komenského, prednesená na pamiatku jubilea veľkého Šafárikovho diela *Dejiny slovanského jazyka a literatúry všetkých nárečí*.³⁷¹

Na ustanovujúcej schôdzi USŠ bol zvolený za predsedu A. Ráth a hlavným tajomníkom sa stal A. Pražák.³⁷² Augustín Ráth ako zvolený predseda v úvodnom slove najprv filozoficky zdôvodnil potrebu vzdelávania a uviedol historický prehľad slovenských učených spoločností. Zároveň zdôraznil hlavný zmysel založenia USŠ: „*Túto organizáciu, túto Učenú Spoločnosť Šafárikovu chceme predovšetkým postaviť do služieb Slovenska. Rozum a svedomie nám povedajú, že náš život je špatný, ale našim úkolom je ten život napraviť. Človek nežije len osobným životom ... Naša Učená spoločnosť podáva priateľskú ruku Matici Slovenskej, lebo už bol najvyšší čas spolčiť sa proti všetkým zaháľáčom kultúrneho života slovenského. Daj Bože, aby dlhé roky trval tento náš krok a naša práca priniesla zrelého ovocia.*“³⁷³

³⁶⁹ SOMMER, O. Řeč jeho magnificence univ. profesora Dra Otakara Sommra, rektora University Komenského, již zahájeno první slavnostní sedění Učené společnosti Šafaříkovy v Bratislavě dne 6. prosince 1926. In *Bratislava*, 1927, č. 1, s. 2.

³⁷⁰ HODŽA, M. Reč pri prvom slávnostnom zasadnutí Učenej spoločnosti Šafárikovej v Bratislave, dňa 6. decembra 1926. In *Bratislava*, 1927, č. 1, s. 4.

³⁷¹ HANUŠ, J. Pavla Josefa Šafaříka Geschichte der slavischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten. In *Bratislava*, 1927, č. 1, s. 11 – 38.

³⁷² V triede duchovедnej zvolili za predsedu Jozefa Hanuša, tajomníkom sa stal Rudolf Rauscher. V prírodovednej triede sa stal predsedom Kristian Hynek a tajomníkom Zdeněk Frankenberger.

³⁷³ Z prvej schôdze Učenej Spoločnosti Šafárikovej. In *Slovenský denník*, 8. decembra 1926, s. 2.

Dekan
právnickej fakulty
univerzity Komenského
v Bratislave

Tatranská Polianka 21-XII-27

Speculatio! Drahý Prie Kolego!

Ak ste natolík, tak Vás prosím pre sedmi-
bolestnú matku božiu: nečinite ma, ako
David Uriáš, na istú smrť v ležbo-
zime.

Ja s týmto ex presidio mojej veľ-
kosti delegujem Vás za kástupcu a rep-
zentanta Tatranskej spoločnosti na
oslavách matice srbskej.

Do Nového Sadu nepôjdem!

Srdce Vás zdraví a ako dobrého
brata objíma

Váš Ráth

List A. Rátha z 21. decembra 1927, adresovaný dekanovi Právnickej fakulty Univerzity Komenského, v ktorom sa ospravedľňuje z účasti na oslavách Matice srbskej. Ako delegáta za USŠ deleguje dekana fakulty. Archív UK, fond RUK, PO, reg. zn. B II/2, osobný spis Augustín Ráth, šk. 152.

Predstavitelia Matice slovenskej sa od začiatku postavili kriticky k založeniu USŠ, pričom sám správca Matice to chápal primárne ako útok na túto inštitúciu.³⁷⁴ Charakter USŠ stotožňovali s konkrétnymi osobnosťami ako A. Pražák, V. Chaloupecký či od roku 1932 V. Vážný.³⁷⁵ Nielen oni, ale aj ďalší symbolizovali pre nich čechoslovakistickú vedu ako nežiaduci fenomén v spoločnosti.³⁷⁶ Nemałym katalyzátorom napätí bolo aj presadzovanie českého variantu názvu spoločnosti,³⁷⁷ ktoré zdôvodnil A. Pražák.³⁷⁸ Nepomohlo ani to, že predstavitelia USŠ od vzniku deklarovali k Matici slovenskej priateľský a otvorený vzťah. Sám predseda USŠ A. Ráth vo svojom otváracom prejave zdôraznil túžbu USŠ spolupracovať s Maticou slovenskou: „*Naša Učená Spoločnosť pri prvom svojom vystúpení podáva priateľskú ruku Matici Slovenskej a vyslovuje ochotu ku spolupráci a žiada i od nej spoluprácu. Nejdeme jej úkoly obmedzovať ani nechceme participovať na jej zdrojoch hmotných. My nechceme v ničom ukracovať Maticu, naopak, prajeme si jej rozkvet a zveľadenie.*“³⁷⁹ Ako príklad takejto spolupráce uviedol vzťahy medzi Kráľovskou Učenou Spoločnosťou v Prahe, Maticou Českou a Českou Akadémiou.³⁸⁰ Augustín Ráth odpovedal vo svojom prejave na otázku, proti komu sa spojili: „*Proti všetkým, ktorých v oči kole pravda, proti všetkým zpiatočníkom a zaháľáčom, ktorí by sa v cestu postavili kultúrnej práci na Slovensku. My sme sa dali do služby ducha a v tej službe vytrváme i keď by ona viedla cestou trnistou.*“³⁸¹ Ako ukázali ďalšie roky činnosti USŠ, nebola to ľahká cesta, tak, ako predpovedal A. Ráth. Už prvý rok nemohla USŠ v plnom rozsahu splniť ciele pre nedostatok finančných prostriedkov,³⁸² čo sprevádzalo USŠ takmer počas celej jej existencie.

³⁷⁴ HOLLÝ, K. Učená spoločnosť Šafaříkova v nacionalistickom a politickom diskurze medzivojnového Slovenska. In SLOBODNÍK, M., GLOSSOVÁ, M. (eds.). *95 rokov Filozofickej fakulty UK: pohľad do dejín inštitúcie a jej akademickej obce*. Bratislava : Univerzita Komenského 2017, s. 109.

³⁷⁵ Tamže, s. 105.

³⁷⁶ Tamže.

³⁷⁷ Tamže, s. 107.

³⁷⁸ PRAŽÁK, A. Šafaříkova či Šafárikova? In *Bratislava*, 1927, č. 2, s. 338 – 340.

³⁷⁹ RÁTH, A. Učená Spoločnosť P. J. Šafárika. In *Prúdy*, 1927, č. 1, s. 20.

³⁸⁰ Zprávy USŠ. In *Bratislava*, 1927, č. 1, s. 151.

³⁸¹ RÁTH, A. Učená Spoločnosť P. J. Šafárika. In *Prúdy*, 1927, č. 1, s. 20.

³⁸² In *Bratislava*, 1928, č. 3, s. 490.

3. Činnosť Učenej spoločnosti Šafárikovej

Spoločnosť organizovala každoročne viaceré aktivity, o ktorých informovala na výročných valných zhromaždeniach. Okrem toho sa konali slávnostné výročné zhromaždenia. Slávnostné zasadnutia neraz poctili vtedajší politici, prijímali sa noví členovia USŠ, resp. uskutočnila sa reprezentatívna prednáška jedného z členov USŠ. Tieto zhromaždenia vždy otváral a viedol predseda USŠ A. Ráth. Výnimkou boli roky 1934 a 1936, keď sa zhoršil jeho zdravotný stav.³⁸³ Predmetom rokovaní riadnych valných zhromaždení bolo najmä zhrnutie aktivít členov USŠ za predchádzajúci rok, ako aj finančná správa o stave spoločnosti. V nasledujúcich riadkoch ukážeme najdôležitejšie zasadnutia USŠ.

Pozvánka USŠ na slávnostné výročné zhromaždenie konané dňa 30. novembra 1932 v Bratislave. Archív UK, fond RUK I, Učená spoločnosť Šafárikova, šk. 80.

Na slávnostnom zasadnutí USŠ dňa 25. októbra 1928 sa konala oslava 10. výročia vzniku Československej republiky. Zasadnutie otvoril slávnostným príhovorom predseda spoločnosti Augustín Ráth, ktorý hovoril o hodnote vedeckej slobody a nevyhnutnosti československej jednotnosti.³⁸⁴ Ráthov príhovor vyšiel tlačou ako prvé číslo *Súboru rozpráv*

³⁸³ Slavnostní výroční valné shromáždění USŠ za rok 1935. In *Bratislava*, 1936, č. 3, s. 296.

³⁸⁴ Slávnostné sedenie U. SP. Š. In *Bratislava*, 1928, č. 4 – 5, s. 883.

a prednášok USŠ. Najdôležitejšie časti tohto príhovoru priniesla aj denná tlač. Augustín Ráth poukázal na to, aký neradostný život viedli Slováci pred rokom 1918. Žili v nesmiernej chudobe tela i ducha, v temnotách nevedomosti. „A tu prišiel 28. október 1918, v ktorý deň sa začala uskutočňovať, do života vstupovať, účinkovať ako nová bytosť naša republika, ktorá z dvojnásobnej poroby, t. j. kastovej zemanskej nadvlády a národnej maďarskej panskej zločiny, oslobodila Slováka, doniesla slobodu demokracie, vládu ľudu.“³⁸⁵

Na výročnom slávnostnom zhromaždení konanom dňa 14. decembra 1930 v aule Univerzity Komenského hovoril predseda USŠ A. Ráth o problematike mecenášstva a potrebe jeho riešenia.³⁸⁶

Augustín Ráth vykonával funkciu predsedu dve plné funkčné obdobia. Druhýkrát ho zvolili za predsedu 28. januára 1932 na výročnom zhromaždení USŠ.³⁸⁷ Dobová tlač pravidelne prinášala informácie o zhromaždeniach USŠ a informovala aj o opätovnom zvolení A. Rátha za predsedu USŠ.³⁸⁸ Za predsedu ho zvolili aj v roku 1937,³⁸⁹ ale vzhľadom na likvidáciu USŠ v roku 1938 – 39 svoje tretie funkčné obdobie nedokončil.

V roku 1932 zriadili právnický odbor pri duchovnovednej triede USŠ. Členmi boli podľa návrhu K. Laštovku všetci členovia USŠ, právnici.³⁹⁰ Úlohou odboru bolo skúmanie právneho poriadku ČSR so zvláštnym ohľadom na Slovensko. Odbor mal zaujímať kritické stanovisko k otázkam právnej unifikácie a pripravovať vydávanie právnického časopisu spolu s inými právnickými korporáciami, ktorý by kriticky hodnotil všetky javy vtedajšieho právnického života.³⁹¹ V identickom roku vznikol aj jazykovedný odbor USŠ nato, ako dňa 12. mája 1932 odišlo 14 členov Jazykového odboru Matice slovenskej z celkového počtu 18 členov.³⁹² Jazykový odbor USŠ mal tri pracovné komisie: dialektologickú, pravopisnú a slovníkovú.³⁹³

³⁸⁵ RÁTH, A. Oslava nášho štátu. In *Slovenský denník*, 27. októbra 1928, s. 1.

³⁸⁶ Učená spoločnosť Šafaříkova. In *Bratislava*, 1931, č. 1, s. 164.

³⁸⁷ Výroční shromáždění správní U. S. Š. za rok 1931. In *Bratislava*, 1932, č. 1, s. 162.

³⁸⁸ Šafaříkova učená spoločnosť v Bratislave. In *Slovenský denník*, 2. februára 1932, s. 5.

³⁸⁹ Učená spoločnosť Šafaříkova. Výroční valné správní shromáždění za rok 1936. In *Bratislava*, 1937, č. 1, s. 114.

³⁹⁰ Učená spoločnosť Šafaříkova. Zpráva o činnosti 1932. In *Bratislava*, 1933, č. 1, s. 105.

³⁹¹ Tamže.

³⁹² Rozhovor s profesorom Vážným o založení, programe a o poslaní Jazykového odboru pri Duchovnovednej triede Učenej spoločnosti Šafaříkovej v Bratislave. In *Slovenský denník*, 13. novembra 1932, s. 2.

³⁹³ Tamže.

Právnický odbor navrhol zmenu stanov na zasadnutí svojej pracovnej komisie v marci roku 1933. Za predsedníctva A. Rátha a nebývalej účasti členstva boli tieto zmeny stanov schválené dňa 16. mája 1933. V tom istom roku malo slávnostné zasadnutie osobitný pátos, pretože sa prvýkrát v histórii USŠ udeľovalo čestné členstvo spoločnosti. Predseda USŠ A. Ráth srdečne uvítal prítomných a otvoril slávnostné zasadnutie krátkym prejavom: *„Za dnešnej doby zlej hospodárskej tiesne, v dňoch vnútropolitických neistôt a vo všeobecnej kríze ľudskej morálky, dnes, keď sa okolo nás rúcajú sociálne a hospodárske rády a zo všeobecného chaosu sa len nejasne objavujú rády a poriadky nového sveta, dnes treba viac než inokedy pripomínať si trvalé duchovné hodnoty, ktoré si nekludné ľudstvo tvorí, hodnoty, ktoré pretrvávajú všetky premeny dnešného sveta. A je teda opravdu slávnosťou, môžeme dnes v tomto zhromaždení urobiť jakúsi verejnú prehliadku vedeckej práce vykonanej našou Spoločnosťou, práce venovanej predovšetkým lepšiemu poznaniu dnešného i starého Slovenska a Podkarpatskej Rusi. Táto nezištná činnosť zasluhuje spravodlivého ocenenia tým viacej, čím ťažšie sú podmienky, za nichž sa dnes vedecky pracuje. Z úst nášho gen. tajomníka počujete kus historie našej Spoločnosti, oddanej Slovensku a vedeckému jeho výskumu, a poznáte sami, že sme svoju hrivňu nezakopali, ale že poctivo dbáme o to, aby prinášala trvalý úžitok Slovensku a vede vôbec.“*³⁹⁴

Augustín Ráth zvlášť ocenil význam tohto slávnostného Valného zhromaždenia USŠ, na ktorom prijali za čestného člena spoločnosti prvého prezidenta republiky Tomáša Garrigua Masaryka.³⁹⁵ Predsedajúci ocenil význam T. G. Masaryka nielen pre spoločnosť a vedecký výskum na Slovensku, ale i pre národný život Slovákov, a tieto vety odmenilo búrlivým potleskom celé zhromaždenie.³⁹⁶

Na pôde USŠ prednášali viaceré zahraničné osobnosti. Z mnohých spomenieme prednášku bývalého predsedu vlády Bulharska Stojana Daneva³⁹⁷ či riaditeľa Francúzskeho inštitútu Alfréda Fichella, profesora v Prahe.³⁹⁸

V roku 1934 pozvalo Predsedníctvo USŠ ministra zahraničných vecí a riadneho člena spoločnosti Edvarda Beneša na prednášku na sláv-

³⁹⁴ Slavnostní výroční valné shromáždění USŠ. In *Bratislava*, 1934, č. 1 – 2, s. 168.

³⁹⁵ Tamže.

³⁹⁶ Tamže.

³⁹⁷ Řeč odstupujícího rektora magnifica prof. Ph.Dr. Antonina Koláře o Univerzitě Komenského v stud. r. 1934 – 35. In *Ročenka University Komenského za studijní rok 1935 – 36*. Bratislava : Akademický senát Univerzity Komenského 1937, s. 8.

³⁹⁸ AUK, fond RUK I., Učená společnost Šafárikova, šk. 80.

nostnom výročnom zhromaždení, ktoré by sa konalo zároveň ako oslava 85. narodením prezidenta republiky T. G. Masaryka. Nakoniec sa muselo pre zaneprázdnenie E. Beneša slávnostné zhromaždenie zísť až 4. mája 1935.³⁹⁹

Na slávnostnom zhromaždení USŠ pri príležitosti 85. narodením T. G. Masaryka A. Ráth okrem iného povedal: „*Život a diela Masarykove vznikly z jeho neobyčajného ducha pomocou vedeckej práce a naša učená spoločnosť vznikla práve z tej myšlienky, že v dnešnej dobe s tendenciou plytkosti, plochosti, keď sa všeobecne vzdáva česť aj práci ledabylej, povrchnej, je dvojnásobne potrebné nazpäť získať česť práci poctivej, česť práci vedeckej. Preto máme my, Šafaříkova učená spoločnosť, ktorá si vzala za cieľ vedecký výzkum Slovenska, tak blízky vzťah k pánu prezidentovi.*“⁴⁰⁰ Rektor Univerzity Komenského A. Kolář a predseda USŠ A. Ráth zaslali prezidentovi 6. marca 1935 blahoprajný telegram.⁴⁰¹

Augustín Ráth mal hlavný prejav 16. novembra 1937, keď v aule Univerzity Komenského prijímali za čestného člena USŠ prezidenta republiky E. Beneša.⁴⁰²

4. Vydávanie časopisu *Bratislava*

Časopis *Bratislava* začala USŠ vydávať v roku 1927. Redaktormi tohto časopisu boli traja profesori: J. Babor, A. Pražák a za právnikov O. Sommer. V prvom ročníku vyšli štyri čísla. Táto redakčná rada pôsobila až do roku 1933, keď A. Pražáka a O. Sommera nahradili profesori V. Klecanda a K. Laštovka. Časopis *Bratislava* bol v podnadtise charakterizovaný ako *Časopis USŠ*. Od roku 1935 sa jeho podnázov zmenil

³⁹⁹ Slavnostní výroční valné shromáždění USŠ. In *Bratislava*, 1935, č. 1 – 2, s. 212.

⁴⁰⁰ Projev předsedy Učené společnosti Šafaříkovy, prof. Dr. Augusta Rátha, v slavnostním shromáždění University Komenského a Učené společnosti Šafaříkovy dne 6. března 1935 u příležitosti 85. narozenin presidenta republiky T. G. Masaryka. In *Ročenky Univerzity Komenského v Bratislave za roky 1933 – 1937: Ročenka University Komenského za studijní rok 1934 – 35*. Bratislava : Univerzita Komenského 2006, s. 58 – 59.

⁴⁰¹ Telegram odeslaný ze slavnostního shromáždění University Komenského a Učené společnosti Šafaříkovy u příležitosti 85. narozenin presidenta republiky, T. G. Masaryka, dne 6. března 1935. In *Ročenky Univerzity Komenského v Bratislave za roky 1933 – 1937: Ročenka University Komenského za studijní rok 1934 – 35*. Bratislava : Univerzita Komenského, 2006, s. 65.

⁴⁰² Učená společnost Šafaříkova. Desáté slavnostní výroční shromáždění USŠ. In *Bratislava*, 1937, č. 4, s. 461.

na *Časopis pro výzkum Slovenska a v Podkarpatskej Rusi*.⁴⁰³ Zmena názvu zrejme súvisela s kritikou, že sa vedecký výskum málo venoval potrebám Slovenska a Podkarpatskej Rusi. Časopis mal takúto štruktúru:

- Články;
- Časopisy a prednášky;
- Diskusie a polemiky;
- Hovorná;
- Posudky;
- Pramene;
- Vedecké spoločnosti;
- Správy a poznámky;
- Správy Učenej spoločnosti Šafárikovej.

Už v prvom ročníku časopisu *Bratislava* mali početné zastúpenie aj autori v oblasti práva.⁴⁰⁴ Redakcii časopisu sa podarilo už od prvých ročníkov zabezpečovať kvalitných prispievateľov nielen z Univerzity Komenského a celej ČSR, ale aj zo zahraničia. Potešiteľné bolo, že vedu začal pestovať aj vzrastajúci počet slovenských učiteľov, pôsobiacich na Univerzite Komenského. K prvým slovenským autorom B. Varsíkovi a J. Stanislavovi sa pripojili ďalší autori, ako P. Bujnáč, K. Goláč, I. Karvaš, S. Š. Osuský, J. Grňa, I. Hrušovský, D. Jurkovič, L. Novák, A. Štefánek, A. Záturecký, M. Pišút, E. Paulíny a ďalší.

V časopise *Bratislava* uverejnili za jedenásť ročníkov viac ako 7-tisíc strán príspevkov zo spoločenskovedných, ako aj prírodovedných odborov.⁴⁰⁵ Rektori Univerzity Komenského opakovane vyzdvi-

⁴⁰³ Učená společnost Šafaříkova. Výroční valné správní shromáždění USŠ za rok 1934. In *Bratislava*, 1935, č. 1 – 2, s. 203.

⁴⁰⁴ BUŠEK, V. Kelsen a právo církevní. In *Bratislava*, 1927, č. 1, s. 68 – 73; HODŽA, M. Reč pri prvom slávnostnom zasadnutí Učenej spoločnosti Šafaříkovej v Bratislave, dňa 6. decembra 1926. In *Bratislava*, 1927, č. 1, s. 4 – 10; LAŠTOVKA, K. Několik poznámek k pojmu policie v osnově zákona o organizaci politické správy. In *Bratislava*, 1927, č. 1, s. 81 – 85; MILOTA, A. Boj proti nebezpečným zločincům podle přípravné osnovy čs. trestního zákona (Přednáška konaná v Učené společnosti Šafaříkové dne 25. května 1927). In *Bratislava*, 1927, č. 3 – 4, s. 351 – 361; SOMMER, O. Řeč, již zahájeno první slavnostní sedění Učené společnosti Šafaříkovy v Bratislavě dne 6. prosince 1926. In *Bratislava*, 1927, č. 1, s. 1 – 4; SOMMER, O. Nový zákon o právu původském. In *Bratislava*, 1927, č. 1, s. 44 – 53; TOMSA, B. O filosofické výchově právníka. In *Bratislava*, 1927, č. 3 – 4, s. 394 – 400.

⁴⁰⁵ DOLAN, O. Učená společnost Šafaříkova v Bratislavě. In *Univerzita Komenského 1965/1966*. Bratislava : SPN 1968, s. 20.

hovali publikovanie vedeckých článkov v časopise *Bratislava*.⁴⁰⁶ Časom sa utvorili v rámci USŠ podmienky aj na vydávanie rozsiahlejších vedeckých prác. V najrozšírenejšej edícii *Práce Učenej spoločnosti Šafaříkovej* vyšlo za 8 rokov 27 publikácií, medzi ktorými boli aj právnické monografie.⁴⁰⁷ Neskôr pribudli menšie edície zborníkov a prednášok USŠ, ako aj edícia *Knihovňa slovenského archívu*.

Dňa 22. januára 1935 sa v historickom seminári Filozofickej fakulty UK v Bratislave konalo výročné Valné zhromaždenie USŠ za rok 1934. Zhromaždeniu predsedal Augustín Ráth a v rámci svojho úvodného slova pripomenul 150. výročie Kráľovskej českej spoločnosti náuk. Na jej oslavách sa ako delegát USŠ zúčastnil profesor F. Žákavec.⁴⁰⁸ V rámci správy, prednesenej generálnym tajomníkom spoločnosti Vladimírom Klecandom, sa s radosťou konštatovalo, že stále rastie počet článkov, referátov a správ v časopise *Bratislava*, uverejnených vedeckými pracovníkmi zo Slovenska.⁴⁰⁹ Spoločnosť nadväzovala čulé styky aj so zahraničím, a to nielen účasťou svojich členov na zahraničných kongresoch, ale aj vzájomnou výmenou publikácií.⁴¹⁰ Aj rektori Univerzity Komenského niekoľkokrát ocenili publikovanie vedeckých článkov v časopise *Bratislava*.⁴¹¹

Za účasti 45 členov sa uskutočnilo dňa 12. marca 1937 jubilejné 10. výročné Valné zhromaždenie USŠ.⁴¹² Zhromaždenie otvoril jej predseda A. Ráth. Uvedené zasadanie malo slávnostný charakter, uskutočnila sa totiž voľba nového čestného člena duchovednej triedy, ktorým sa stal úradujúci prezident Československej republiky Edvard Beneš.⁴¹³ Vzhľadom na to, že sa v tomto roku končilo funkčné obdobie prezídia, bolo zvolené nové. Za predsedu USŠ zvolili opäť

⁴⁰⁶ Řeč odstupujícího rektora magnifica prof. Ph.Dr. Antonina Koláře o Univerzitě Komenského v stud. r. 1934 – 35. In *Ročenka University Komenského za studijní rok 1935 – 36*. Bratislava : Akademický senát Univerzity Komenského 1937, s. 6 – 7.

⁴⁰⁷ DOLAN, O. Učená společnost Šafaříkova v Bratislavě. In *Univerzita Komenského 1965/1966*. Bratislava : SPN 1968, s. 21.

⁴⁰⁸ Učená společnost Šafaříkova. Výroční valné správní shromáždění USŠ za rok 1934. In *Bratislava*, 1935, č. 1 – 2, s. 202.

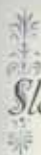
⁴⁰⁹ Tamže.

⁴¹⁰ Tamže, s. 209.

⁴¹¹ Řeč odstupujícího rektora magnifica prof. Ph.Dr. Antonina Koláře o Univerzitě Komenského v stud. r. 1934 – 35. In *Ročenka University Komenského za studijní rok 1935 – 36*. Bratislava : Akademický senát Univerzity Komenského 1937, s. 6 – 7.

⁴¹² Učená společnost Šafaříkova. Výroční valné správní shromáždění za rok 1936. In *Bratislava*, 1937, č. 1, s. 108.

⁴¹³ Tamže, s. 114.

Slovutný Pane Professore,

podepsané predsedníctvo Učené Společnosti Šafaříkovy, které ráčíte od jejího založení státi v čele, užívá slavnostní příležitosti Vašich šedesátých narozenin, aby Vám znova projevilo upřímnou úctu a vděčnou oddanost a vzdalo Vám díky naší Společnosti za vzácné porozumění a účinnou podporu, které Jste ji nikdy neodepřel, za statečnou ochranu, kterou Jste ji vždy kryl, za věrnou lásku k jejímu poslání, kterého Jste nikdy nezhradil.

Buďte dlouho zdrav!

V Bratislavě dne 2. června 1933.

Jménem Učené Společnosti Šafaříkovy

Vladimír Klesánek
generální tajemník

Václav Chaloupka
předseda duchovní třídy

Rudolf Raveles
tajemník duchovní třídy

Karl Konec
generální pokladník

J. Křtina
předseda přírodovědné třídy

J. Freudenberger
tajemník přírodovědné třídy

Blahoželanie Predsedníctva USŠ Augustínovi Ráthovi k jeho 60. narodeninám. Archív UK, fond RUK, PO, reg. zn. B II/2, osobný spis Augustín Ráth, šk. 152.

A. Rátha, generálnym tajomníkom sa stal V. Klecanda a generálnym pokladníkom R. Horna.⁴¹⁴

Nemožno nespomenúť, že USŠ sa borila s finančnými problémami a medzi darcami boli často aj sami členovia USŠ vrátane prezidenta T. G. Masaryka.⁴¹⁵ Finančná situácia USŠ bola v niektorých rokoch kritická.⁴¹⁶ Predstavitelia USŠ dokonca museli na svojom zasadnutí dňa 31. januára 1933 dočasne pozastaviť výplatu všetkých autorských honorárov za publikácie, ako aj za články v časopise *Bratislava*.⁴¹⁷

Predsedníctvo USŠ stále hľadalo nové zdroje na jej edičnú činnosť. Preto si vyžiadalo aj audienciu u prezidenta republiky E. Beneša. Na stretnutí sa 9. marca 1936 okrem A. Rátha zúčastnili predsedovia oboch tried USŠ.⁴¹⁸ Pánovi prezidentovi republiky odovzdali obsiahle *Memorandum o úlohách a potrebách USŠ*. Podobné memorandum predložilo Predsedníctvo USŠ aj ministrovi školstva E. Frankemu a ministrovi zahraničných vecí K. Kroftovi.⁴¹⁹

Dňa 16. novembra 1937 si USŠ na svojom 10. slávnostnom zhromaždení okrem iného pripomenula aj 70. narodeniny univerzitného profesora Vavra Šrobára.⁴²⁰ V tomto roku sa objavila v časopise *Bratislava* radostná správa, že medzi priaznivcami USŠ sa prvýkrát objavili niektoré priemyselné závody a peňažné ústavy, ktoré sa v minulosti len ojedinele hlásili s peňažnými darmi.⁴²¹ Predstavitelia USŠ vtedy netušili, že sa píše záverečný rok vydávania časopisu *Bratislava* a *de facto* aj celej tejto spoločnosti. Posledným zachovaným archívnym dokumentom USŠ je záznam z 20. júna 1938 a týkal sa časopisu *Bratislava*.⁴²²

⁴¹⁴ Tamže.

⁴¹⁵ Učená společnost Šafaříkova. Výroční valné správní shromáždění USŠ za rok 1933. In *Bratislava*, 1934, č. 1 – 2, s. 163.

⁴¹⁶ In *Bratislava*, 1928, č. 3, s. 490.

⁴¹⁷ Učená společnost Šafaříkova. Zpráva o činnosti 1932. In *Bratislava*, 1933, č. 1, s. 104.

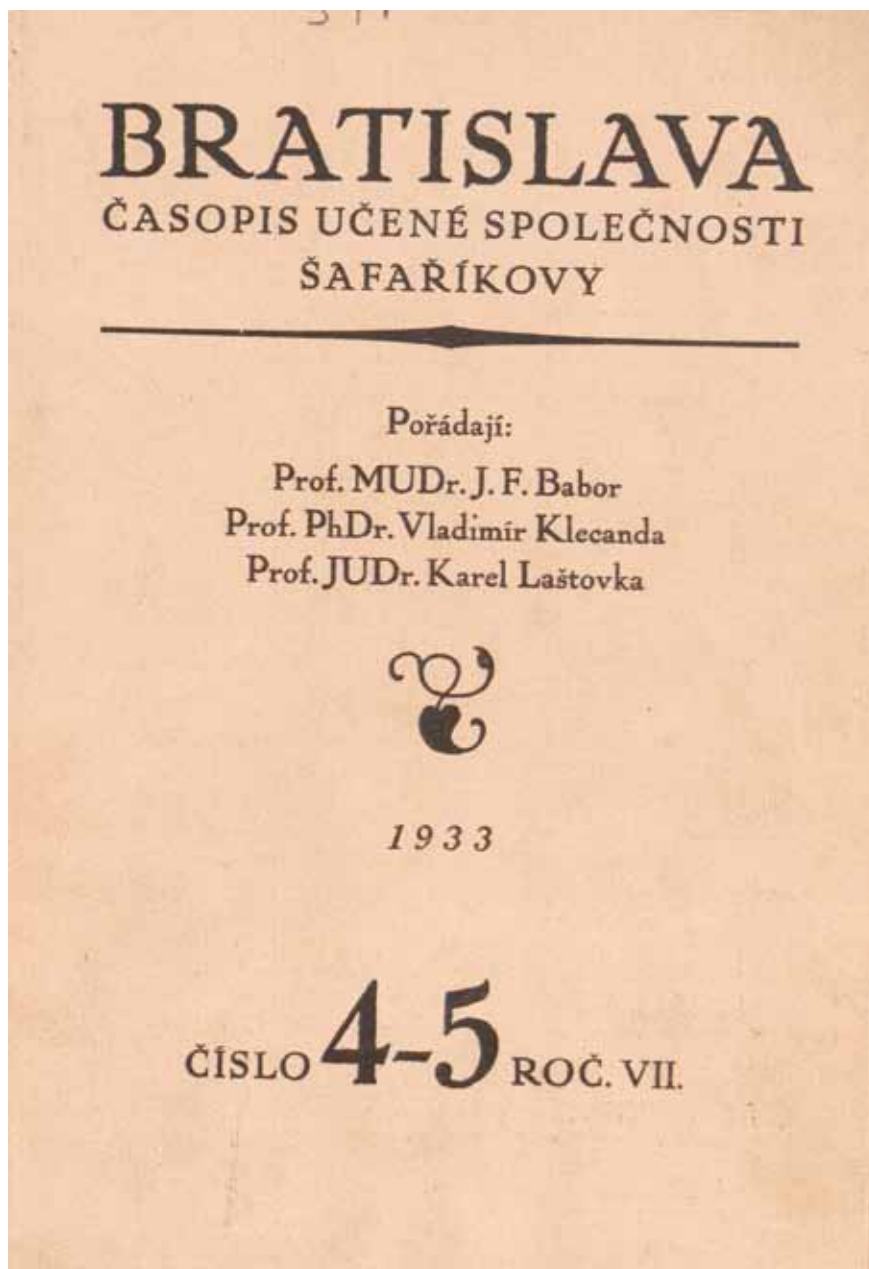
⁴¹⁸ Učená společnost Šafaříkova. Výroční valné správní shromáždění za rok 1936. In *Bratislava*, 1937, č. 1, s. 109.

⁴¹⁹ Tamže.

⁴²⁰ Učená společnost Šafaříkova. Desáté slavnostní výroční shromáždění USŠ. In *Bratislava*, 1937, č. 4, s. 456.

⁴²¹ Tamže.

⁴²² AUK, fond RUK I, Učená společnost Šafaříkova, šk. 80.

Titulná strana časopisu *Bratislava*.

5. Koniec činnosti Učenej spoločnosti Šafárikovej

Učená spoločnosť Šafárikova bola od začiatku svojho zrodu kritizovaná nielen Maticou slovenskou, ale aj ľudáckou tlačou.⁴²³ Preto nás neprekvapí, že krátko po vzniku Slovenského štátu administratívnym opatrením dozorujúceho ústredného orgánu zo dňa 24. marca 1939 zanikla.⁴²⁴ Štefan Luby, ako poverený vládny komisár, mal zabezpečiť nielen likvidáciu uvedenej spoločnosti, ale aj následné založenie novej učenej spoločnosti.⁴²⁵ Zvolal na 24. apríla 1939 zasadnutie prípravného výboru na založenie novej slovenskej učenej spoločnosti, ktorá by zaujala miesto USŠ.⁴²⁶ Zároveň sa malo rozhodnúť o prevzatí majetku USŠ. Podľa § 24 stanov USŠ „ak zanikne Spoločnosť, odovzdá sa jej majetok Univerzite Komenského do vlastníctva a táto ho chráni, pokiaľ nevznikne nová učená spoločnosť, ktorá podľa rozhodnutia Akademického senátu má ten istý účel“. Dňa 20. októbra 1939 sa obrátil hlavný komisár likvidovanej USŠ na Akademický senát Slovenskej univerzity v Bratislave s odkazom, že z hľadiska účelu sa považuje Slovenská učená spoločnosť za nástupkyňu USŠ, a žiadal preto o možnosť prevzatia jej majetku.⁴²⁷

Dňa 8. novembra 1939 prodekan právnickej fakulty K. Kizlink zaslal rektorátu Slovenskej univerzity list, v ktorom uvádza, že akademický senát nemá námietok proti tomu, aby SUŠ prevzala majetok bývalej USŠ. Zdôvodnil to tým, že založením Slovenskej učenej spoločnosti v Bratislave treba túto spoločnosť z hľadiska účelu považovať za nástupkyňu USŠ v zmysle § 24 ods. 1 stanov USŠ.⁴²⁸

Činnosť Slovenskej učenej spoločnosti trvala krátko. Dňa 27. marca 1942 sa členovia prezídia a členovia prírodovednej triedy tejto spoločnosti uzniesli, aby sa na výročnom zhromaždení rozhodlo o jej zániku,

⁴²³ O rozpočte ministerstva školstva a národnej osvety na rok 1929. In *Slovák*, 22. februára 1929, s. 4. V tomto článku označili činnosť USŠ za nežiaducu, lebo je protislovenská.

⁴²⁴ List vládneho komisára Š. Lubyho zo dňa 17. apríla 1939 rektorovi Slovenskej univerzity A. Chúrovi. In *AUK*, fond RUK I, Učená spoločnosť Šafárikova, šk. 80.

⁴²⁵ Tamže.

⁴²⁶ Tamže.

⁴²⁷ List vládneho komisára Š. Lubyho zo dňa 20. októbra 1939, č. j. 448/39, Akademickému senátu Slovenskej univerzity. In *AUK*, fond RUK I, Učená spoločnosť Šafárikova, šk. 80.

⁴²⁸ List prodekana Právnickej fakulty K. Kizlinka rektorátu Slovenskej univerzity zo dňa 8. novembra 1939. In *AUK*, fond RUK I, Učená spoločnosť Šafárikova, šk. 80.

resp. o splynutí so Slovenskou akadémiou vied a umení a o odovzdaní imania novovzniknutej akadémii.⁴²⁹

Slovenská akadémia vied sa k USŠ ako k svojej predchodkyni hlási.⁴³⁰ V histórii slovenskej vedy zohrala USŠ veľmi pozitívnu úlohu a podarilo sa jej pritiahnúť k splneniu jej cieľov aj vedcov mimo univerzity. Význam USŠ výborne vystihol A. Ráth vo svojom prejave počas osláv 10. výročia tejto spoločnosti, kde okrem iného pripomenul: „Oslavujeme a svätíme desaťročné trvanie a prácu našej Učenej Spoločnosti Šafárikovej, ktorá sa čestne uviedla medzi vedeckých pracovníkov a stala sa nezbytnou nutnosťou a dobrodením Slovenska.“⁴³¹ Ďalej uviedol: „Keď porovnáme, ako žil Slováčok za Maďarska v nesmiernej chudobe tela i ducha, v temnotách nevedomosti, až konečne naša Československá republika oslobodila Slováka z dvojnásobnej poroby, t. j. kastovej zemianskej nadvlády a národnej maďarskej panskej zvrôle, šťastný a požehnaný je deň našej slobody, a každý, kto si uvedomí ohromný význam tejto zmeny, cíti závažnú jasavú radosť nad tým, že sa biedny národ šichníkov, murárov, pltníkov, drotárov, baníkov, nádeníkov stal slobodným, plnoprávnym v svojom vlastnom slobodnom štáte.“⁴³²

Prínos USŠ priznala s odstupom času aj ľudácka tlač: „Bez ohľadu na isté, v tom čase pre personálne vybavenie Komenského univerzity i pre vládny kurz celkom dobre pochopiteľné tendencie vykonala uvedená Spoločnosť mnoho kladnej práce na poli vedeckého výskumu Slovenska a Podkarpatskej Rusi. Nejedno dielo, vydané touto ustanovizňou, má trvanlivú hodnotu podnes. Veľký časopis ‚Bratislava‘ je i dnes ešte nevyhnutným zdrojom informácií.“⁴³³

⁴²⁹ Osvedčenie Slovenskej učenej spoločnosti zo dňa 27. marca 1942, č. 242b/42.

⁴³⁰ TIBENSKÝ, J. Učená spoločnosť Šafárikova a jej miesto vo vývoji slovenskej vedy. In *Dějiny věd a techniky*, 1976, č. 4, s. 193.

⁴³¹ Učená společnost Šafaříkova. Desáté slavnostní výroční shromáždění USŠ. In *Bratislava*, 1937, č. 4, s. 456.

⁴³² Tamže, s. 456 – 457.

⁴³³ NOVÁK, L. Od Slovenskej učenej spoločnosti k Slovenskej akadémii vied a umení. In *Slovák*, 14. marca 1944, s. 24.